

Historische brongegevens over de Torenburg in Alkmaar

(Samengesteld door Ben Dijkhuis, 12 jan 2022)

C. vander Woude; **Kronyck van Alckmaer. Met zyn dorpen**; 1658; Symon Cornelisz. Brekegeest. In de Lange-straet (Alkmaar).

p. 23

Anno 1254 quam Coning Willem weder tot Alckmaer, ende beduchtende dat onse Stadt wel weder mocht aengetroffen werden deur de rebelle Vriesen, liet hy een stercke Kasteel dicht voor des Stads-wallen maken: dat hy noemde Toornenburch, ende heeft gestaen op de plaetse diemen nu noch Toornenburch noemt, doen ter tydt buiten onse Stadt, maer nu binnen de Wallen de meestendeel, vermits 't Vriese-Bolwerck ende het Driesprongetje daer buyten, oock gesorteert hebben aen de circumvallatie van 't Toornenburch voorschreven, wel verstaende, de grond van dien.

p.125

4. 't Kasteel Thoernenburgh.

Ghebout Anno 1255. van Koningh Willem, eertyts dicht voor onse Stadt Alckmaer, maer nu is de plaetse [daer het gestaen heeft] meestendeel binnen des stads Wallen.

5. 't Kasteel Middelburgh.

Ghebout van Graef Floris Anno 1286. Gestaeu hebbende tusschen de Castelen Nieuburgh ende Thoernen-Burgh, dicht aen de Zuyt-West-zyde vande Munnicke-Burgh (1658: Munnicke-Brugh): welkers Fondamenten by onsen gedeneken zyn uytgegraven.

S. Eikelenberg; **Alkmaar en zyne Geschiedenissen**; 1747; Philippus en Jacobus Losel, Rotterdam.

p. 10, 11

Van de Driesprong af strekt zig langs den Omloop, een stukweegs na de Zwijnmeir, 't veldt, Hoog-Torenburg genoemd. Het verdoont zig eene voet boven den Zomerpeil, en zichtbaar genoeg, 't beloop van 't Slot, daar weleer getimmerdt; in zulker wijze, dat de Beschouwer niet laaten kan zig in te beelden, in den begraasden grondt, den plaats van de grondvesten der Torens, een gedeelte van den kring der Graften te zien. Een gedeelte, zeg ik, want zulx blijkt uit de grondspeuren; en de Gedenkschriften zeggen, dat een gedeelte is vernietigdt door het delven der Graft en het bouwen der Vesting, binnen welke egter de Straat het Torenburgh nog den naam bewaardt, en een stuk grondts, eer 't betimmerdt wierdt, *klein Torenburg* pleegte heeten. Beide, zoo ik agte, dus genaamdt, omdat de omtrek der Burg zig tot daar aan toe uitbreide; vertoonende de speuren van zijne Graft een stuk van eenen kring, van welke de middellijn wel tot zoo verre zoude reiken. Ook hebbe ik, by 't verbouwen eener woning in de Straat het Torenburg, zien sloopen eenen brok muurs, opgehaaldt van steenen, even eens als anderen my uit de puinhoopen der Sterkte ter hand gekoomen; hoedanige men ontrent den tydt zijner bouwing, nooit, zoo ik agte, daar na, heeft gebakken.

De Buurte de Kooltuin grenst aan de zuidwestkant van den grondt van het Torenburg; desgelijks doet ook de bodem van het Luttikoutdorp.

Dat de Koolhof der Sterkte op de plaatze van de Kooltuin, en Luttikoutdorp eertijds, ver buiten Alkmaar, een kleiner samenwooning van menschen, dan Outdorp, geweest is, zeggen de Overleveringen, die ik niet zie waarom men in dit geval geloove kan weigeren.

p. 78-79

Duurende de toerustingten tot deezen oorlogstogt, in dit zelve Jaar twaalhonderdt vyf en vyftig, werd 'er op Koninglijk beveel oostwaard van Alkmaar, een Slot gebouwdt, dat de naam Toreenburg wierdt toegeëigendt, zoo men zegt, ter geheugnis van 's Vorsten toorn tegen de Vriezen.

Tusschen den grondt, daar op de buurten van Alkmaar zig verspreiden, en den Burgt lag doe ter tijdt eene streek Landts, maar een weinig booven 't gemeene Zoomerwaater verheeven; derhalve moerassig, week by gemeen Ty, onbegangbaar by den winter. Die delling strekte zig van, daar nu de Paardesteeg legt, tot verder Oostwaardt, dan 't veldt Hoogtoreenburg; gelijk af te meeten is uit de gedaante van 't overschot, heden buiten den ring der Vesten tusschen de Oude Hoornsche Vaart en de Zwijnmeir begreepen.

Over zulx, om noodigen toegang tot de Sterkte te hebben, werd 'er dwars door den poel heene opgeslaagen een Dijk, die nog heeden gezien en de *Dijk* wordt geheeten.

Van dien Dijk af westwaardt aan wierdt ook teffens een weg gemaakt, die, zeedert tot op deezen dag met den naam Koningsweg bekendt, naar myn oordeel te onregt gezegdt wordt uit het Moeras gemaakt te zyn.

p. 91, 92

Zuidwaardt van daar wierdt door last van Floris met grooten haast een weg gemaakt, van Toreenburg by Alkmaar af tot aan Outdorp, door de zelfde streek en dwars over de Vaart, daar eenige jaaren te vooren de overtogt was ondernomen.

Die weg, naderhandt en nog heden met den naam Munikkeweg bekendt, neemt eigenlijk zijnen aanvang uit den Driesprong hondert vyf en vyftig Roeden Oostwaardt van Toreenburg, en loopt met verscheide bogten tot aan de van Outdorp, daar hy eindigt. De Driesprong zelf, toen als een stuk van een der Zomerdijken van 't Geestmerambagt, diende ten aangang tot aan 't begin van de zelve.

G. Boomkamp; **Alkmaer ende zelfs Geschiedenissen uit de nagelaten papieren van Simon Eikelenberg, en veele andere echte Stukken en Bescheiden**; 1747; Philippus en Jacobus Losel, Rotterdam.

1545 p. 146,147

Den laetsten February wierdt de Stadt het Landtje, genaemt Hoogtooreenburg, gelegen binnen der Stede Vesten van *Alkmaer*, aen de Noordzyde, ende agter het Luttikoudorp, strekkende van 't Westeinde van 't voorschreve Tooreenburg aen de Noordzyde Oostwaerts op, tot den middelsten Tooren, op vyf voeten na aen de Sloot, leggende by der Steden Wal, ende voort Oostwaerts op van den middelsten Tooren, tot het einde van Tooreenburg, op zeven voeten na aen de voornoemde Sloot, met conditie dat het huisje met den boomgaert van Huibert Pietersz. in de Kooltuin zoude blyven staen, quytgescholden: als mede eenige Roeden Lands, die tot het maken van de nieuwe Vaert, leggende by de Houten buiten de Geesterpoort, wierden weggedolven.

In dees tydt slondt een Tooren op 't Nieuwlandt.

1564 p. 144

In het volgende Jaer wierdt de Leet doorgeschooten *tot'm* de Bergermeer, om daer door meer verversching, en gemakelyker lossing van het water te hebben, en wierdt ook *die* en de *Egmonder Meer* begonnen bedykt te worden by Accoort tusschen den *Grave van Egmond*, den *Heer van Brederoede*, en *Alkmaar*, betalende de laetsten volgens 't Accoort 600 guldens: ook zyn de steene Bruggens by de Quakel, aen 't einde van het Luttikoudorp en 't Dronkenoort gelegd: nog is geconsenteert, dat de Stadt het Landtje, gelegen agter 't Luttikoudorp, genaemt *Torenburch*, zoude koopen.

1569 p. 163

In dit Jaer is by den Vroedschap besloten de Sloot, komende tot in het Dronkenoort, te dempen tot behoef van een straet thans: de St. Jacobstraet genaemt, 't welk in 't volgende Jaer 1570. volbragt wierdt, als wy dan zien zullen. Ook wierdt vastgesteld de Erven van het Slot Torenburg te verkopen om betimmerd te worden.

1579 (1601?) p. 377

Ik vinde in dit Jaer volgens oude quytscheldingen aen Burgemeesters verscheide Lynbanen, Huizen en Erven, by 't fortifiChronicon Egmundatum seu annales regalium abbatum Egmundensium, door Johannes à Leidis.eren en vergrooten der Stad afgebrooken en weggedolven, opgedragen, onder deezzen vinde ik eene quytschelding van den 17 September, waer in gewag geschiedt van eenige roeden Lands, afgenoomen van 't Land genaamt Toornburg, tot behoef van een Blokhuis buiten de Vriesse Poort, en den Gragt en Cingel om het zelve Blokhuis, stellende de Verkooper ten onderpand een stuk Land genaemt Toornburg, daer het voorschreven Land afgedolven is, leggende in den banne van *Alkmaer*, buiten de Vriesse Poort, belent de Stadts Veste aen de Zuidzyde, met de Melksloot aen de Noortzyde.

W.A. Fasel; **Alkmaar en zijne geschiedenissen. Kroniek van 550-1600; 2012**; Vereniging Oud Alkmaar.

1072

Wegens hun dapperheid in de strijd tegen de Westfriezen ontvingen de Alkmaarders van de hertog een stadswapen, te weten een zilveren burcht op een rood veld. Volgens sommigen zou Alkmaar vroeger een ander wapen hebben gehad, namelijk een Meerman en een Meermin, volgens anderen een Spade en volgens weer anderen een Zwaard en Scepter gekruist, maar volgens Eikelenberg is dit onjuist. Boven de deur van de Stadstimmerwerf was in 1721 nog een gevelsteen te zien met daarop het stadswapen met de burch, welke steen afkomstig zou zijn van kasteel Torenburg ([collectie aanwinsten reg.archief.37-5](#)).

1234

Na de dood van zijn vader Willem I werd Floris IV graaf van Holland, wiens dochter Margriet, gehuwd met graaf Herman van Heymenberg, in één dracht 365 kinderen ter wereld bracht ([Kronyk van Egmondof jaarboeken der voorstelyke abten van Egmond.... door broeder Jan van Leyden, vertaald door Kornelis van Herck en Gerard Kempfer. Alkmaar 1732..61](#)).

N.B. In de tekst staat abusievelijk Dirk IV in plaats van Floris IV.

Heeft Willem, de broeder van graaf Dirk, op de Torenburg hof gehouden. Het was toen een ronde toren, maar is door rooms-koning Willem II tot een vierkante burcht gemaakt ([collectie aanwinsten reg.archief.37-9v.](#))

N.B. In 1234 was Floris IV graaf van Holland.

1255

Heeft rooms-koning Willem ter bescherming van Alkmaar een kasteel laten bouwen dat de Torenburg wordt genoemd ([C.van der Woude, Kronyck van Alckmaer. met zyn dorpen. tweede vermeerderde druk..20, 110, Alkmaar en zijne geschiedenissen beschreven door Simon Eikelenberg. 1737..78, Chronicon Hollandie, Zeelandie et Terre Traiectensis, door Johannes à Leydis. g.a. Alkmaar, collectie aanwinsten nr.1..261](#)).

N.B. Voor een uitvoerige beschrijving van het kasteel (vermoedelijk ontsproten aan de fantasie van Adriaan Westfalen) zie [collectie aanwinsten reg.archief.18-121](#). zie ook [collectie aanwinsten reg.archief.37-9](#).

1256, januari 28

Rooms-koning Willem trok wederom West-Friesland binnen en werd te Hoogwoud doodgeslagen, waarna men zijn lichaam heimelijk begroef in een huis. Ook de Alkmaarders trokken met de graaf

mee en - na wonderen van dapperheid te hebben verricht - sneuvelden zij allen, op 5 man na, die het veldteken (vaandel) behouden thuis brachten. Onder de gebouwen die hij stichtte waren de grote zaal in het Hof te 's Hage, het slot Torenburg, het huis te Heemskerk "en soo men wil het huis daerthans jonker Johan van Vladderakke in woont op de hoek van 's Pieterstraet en Paerdesteeg t'Alkmaer".

(C.van der Woude, Kronyck van Alckmaer. met zyn dorpen. tweede vermeerderde druk. in: uitgave interbook international..20, Alkmaar en zijne geschiedenissen beschreven door Simon Eikelenberg. 1737..81, collectie aanwinsten reg.archief.35-120).

1282

Werden monniken uit Egmond in de Torenburg opgesloten (Chronicon Hollandie,Zeelandie et Terre Traiectensis, door Johannes à Leydis. g.a. Alkmaar, collectie aanwinsten nr.1..263).

1286

Heeft graaf Floris V vier kastelen doen bouwen, te weten het Huis te Medemblik, de Middelburg bezuiden de Munnikenbrug, de Nieuwenburg bij de Halvemaan te Oudorp en de Enigenburg bij Nieuwendoord. Ook liet hij een weg maken van de driesprong bij de Torenburg naar Oudorp omtrent de Halvemaansbrug of Jan Boyes, waar West-Friesland begint. Welke weg de Munnikenweg wordt genoemd (C.van der Woude, Kronyck van Alckmaer. met zyn dorpen. tweede vermeerderde druk. 23, 110, Alkmaar en zijne geschiedenissen beschreven door Simon Eikelenberg. 1737..87, Chronicon Hollandie,Zeelandie et Terre Traiectensis, door Johannes à Leydis. g.a. Alkmaar, collectie aanwinsten nr.1..263, collectie aanwinsten reg.archief.37-8).

1299, november 7

Sloten afgevaardigden van de Westfriezen te Alkmaar in kasteel Torenburg opnieuw een akkoord met de graaf van Holland en gaf de graaf hun een aantal vrijheden en rechtsbepalingen. "En dit was het einde van de aaloude Vryheidt der Westvriezen, die van deezen tydt het begin hunner welvaart en opkomst konnen rekenen" (C.van der Woude, Kronyck van Alckmaer. met zyn dorpen. tweede vermeerderde druk.30, Alkmaar en zijne geschiedenissen beschreven door Simon Eikelenberg. 1737..102, het stadsarchief van Alkmaar 1254-1815, deel 2: regestenlijst.4).

1427

Werd Hendrick van Torenburg, schout van Alkmaar, in het Payglop vermoord (Chronicon Hollandie,Zeelandie et Terre Traiectensis, door Johannes à Leydis. g.a. Alkmaar, collectie aanwinsten nr.1..296v).

1439

Het oudste stadszegel treft men aan op een brief van burgemeesters, schepenen en raden aan die van Abbekerk, maar het is veel ouder, waarschijnlijk al uit de tijd van koning Willem en het stichten van de Torenburg (Alkmaar en deszelfs geschiedenissen uit de nagelaten papieren van Simon Eikelenberg en veele andere echte stukken beschreven door Gysbert Boomkamp. 1747..22).

1454

Overleed schout Nicolaes van Torenburg en is begraven bij de Regulieren te Heiloo (Chronicon Hollandie,Zeelandie et Terre Traiectensis, door Johannes à Leydis. g.a. Alkmaar, collectie aanwinsten nr.1..300, kroniek van wijnkoper. in: g.a.Alkmaar, collectie aanwinsten nr.3..141)

1528, april 24

Werd de eerste steen gelegd van de Oude Friese poort, waarvoor (het land van) Hoog Torenburg werd doorgegraven. En werd de Kraan op de Mient achter de Vismarkt door kerkmeesters verhuurd voor 15 rijngulden (C.van der Woude, Kronyck van Alckmaer. met zyn dorpen 60, Alkmaar en deszelfs geschiedenissen uit de nagelaten papieren van Simon Eikelenberg en veele andere echte stukken beschreven door Gysbert Boomkamp. 1747..71, kroniek van wijnkoper. in: g.a.Alkmaar, collectie aanwinsten nr.3..179v, collectie aanwinsten reg.archief.54-1).

1537, september 6

Verkocht het stadsbestuur aan Jacob Florisz het land Hoog Torenburg (het stadsarchief van Alkmaar 1254-1815, deel 2: regestenlijst.164).

1564

Werd de Laet doorgetrokken tot in de Bergermeer en werd dit meer, alsook de Egmondermeer bedijkt volgens akkoord tussen de graaf van Egmond, de heer van Brederode en de stad Alkmaar, betalende de stad 600 gulden. En zijn er stenen bruggen gelegd bij de Quakel, aan het einde van Luttik Oudorp bij Claes Hendrix en op het Verdronkenoord bij Claes Neetjes. Ook is besloten het landje achter Luttik Oudorp, genaamd Torenburg, aan te kopen ([Alkmaar en deszelfs geschiedenissen uit de nagelaten papieren van Simon Eikelenberg en veele andere echte stukken beschreven door Gysbert Boomkamp. 1747..144, kroniek van wijnkoper. in: g.a.Alkmaar, collectie aanwinsten nr.3..200v, collectie aanwinsten reg.archief.18-145, collectie aanwinsten reg.archief.38-41](#)).

1565, februari 28

Werd het landje Hoog Torenburg door de stad aangekocht, onder conditie dat het huisje met de boomgaard van Huibert Pietersz in de Kooltuin zou blijven staan. Ook werden enige roeden land gekocht tot het graven van de nieuwe vaart, liggende bij de Houten buiten de Geesterpoort. In die tijd stond er een toren op het Nieuwland ([Alkmaar en deszelfs geschiedenissen uit de nagelaten papieren van Simon Eikelenberg en veele andere echte stukken beschreven door Gysbert Boomkamp. 1747..146, het stadsarchief van Alkmaar 1254-1815, deel 2: regestenlijst.244](#)).

1567, februari 26

Deden de erfgenamen van Christina van Torenburg een door haar gestichte kapelanie teniet door de landerijen te verkopen, waarvan de opbrengst gebruikt zou worden tot stichting van twee woningen voor leden van hun geslacht, alsook zouden zij zekere erfpachten benutten door een jongeling uit hun geslacht voor priester te laten studeren ([verzamelinventaris i, regestenlijst., 298](#)).

1569, maart 30

Droeg Hilgond Jacobsdr van Torenburg zeker beneficie op het St.Eloysaltaar in de kerk van Alkmaar, waarvan Mr.Jacob van Torenburg afstand had gedaan, op aan Lambert Adriaensz van Torenburg ([verzamelinventaris i, regestenlijst., 309, 310](#)).

1569, juli 29

Werd besloten de erven van de Torenburg te verkopen om betimmerd te worden ([collectie aanwinsten reg.archief.15-3385, collectie aanwinsten reg.archief.54-9, fol.47](#)).

1577, september 17

Werd een deel van het land Torenburg gekocht tot het bouwen van een blokhuis bij de Friesepoort ([Alkmaar en deszelfs geschiedenissen uit de nagelaten papieren van Simon Eikelenberg en veele andere echte stukken beschreven door Gysbert Boomkamp. 1747..377](#)).

1592, april 28

Werd besloten de stadswateren te diepen, met dien verstande dat de burgers zullen diepen voor hun eigen huis. Voorts de brug bij de Friesebrug over de Kooltuin te verlengen, een brug over de Korte Nieuwesloot te maken en het slotje achter het Torenburg te dempen ([collectie aanwinsten reg.archief.18-316](#)).

W.A. Fasel; **Alkmaar en zijne geschiedenissen. Kroniek van 1600-1813; 1973**; Vereniging Oud Alkmaar.

...het ons nuttig allereerst te verklaren dat niet wij de schrijver zijn, maar dat deze kroniek is geschreven door een aantal mensen, die reeds lang tot hun vaders zijn verzameld. Zij waren het, die gegrepen werden door wat zij om zich heen zagen gebeuren en die optekenden wat hun belangrijk voorkwam. Hun geschriften zijn terecht gekomen in het gemeentearchief van Alkmaar, waar zij een weliswaar veilige, doch helaas te weinig gestoorde rust genoten. Bij de ordening van de

Collectie Aanwinsten kwam een grote hoeveelheid aantekeningen en fragment-kronieken te voorschijn, die veelal her en der in de handschriften verspreid lagen. Wij hebben ons tot taak gesteld ze systematisch te verzamelen, af te schrijven en chronologisch te ordenen, aangezien al spoedig de conclusie zich opdrong dat deze aantekeningen, mits bijeengebracht en voorzien van een trefwoordenregister, een unieke bron zijn voor de geschiedenis van onze stad. De historisch geïnteresseerde zal immers in de nu volgende bladzijden gegevens aantreffen, welke voorheen onbekend waren en met name zal hij ontdekken, dat verschillende feiten uit de geschiedenis van Alkmaar belicht worden van een onverwachte zijde. Wij worden namelijk niet geconfronteerd *met* de officiële visie van de stadsregering en de daarvan deel uitmakende regenten, maar met die van mensen uit de burgerij.

1660

Doen de gragten verdiept wierden beoosten de Vriesepoort en bolwerk zijn nog veel swaare dikke fondamente van duyfsteen gevonden, uitgegraven en verkogt. Bezuiden dit slot (= Torenburg) lag een groote kool- en warmoestuin voor de kasteleinsfamilie met een speeltuin. Van dit slot is niet dan eenige halve beelden, een oude weerhaan en de naam overig, als het water de Kooltuin, loopende van de Dijk tot het Luttikoudorp, en Toornburg een straat achter hetzelfde. (Collectie Aanwinsten, gemeente archief)